

Religionsvetenskap i Tvärminne – ett 40-årsjubileum

Tore Ahlbäck och Nils G. Holm
Åbo Akademi

Bakgrund

Helsingfors universitet upprätthåller en zoologisk station i Tvärminne, halvvägs ner på Hangö udde. Sedan 1978 har där hållits religionsvetenskapliga seminarier praktiskt taget varje år. Det var alltså fyrtioårsjubileum för dessa år 2018. I det följande belyser vi litet hur det kommit sig att religionsvetenskapen hamnat i Tvärminne.

Religionsvetenskapen som åtskild vetenskap från teologin fick på flera håll i Norden fotfäste vid universiteten i slutet av 1800-talet eller i början av 1900-talet. I Finland skedde det dock först vid mitten av 1900-talet. Den första professuren i Finland inom detta område var den som tillkom vid Åbo Akademi år 1959 i samband med upprättandet av Donnerska institutet. Det var den första professuren i ämnet i Finland och benämndes religionshistoria (vid mitten av 1990-talet ändrades den till religionsvetenskap). Undervisningen kom igång 1962 då professor Helmer Ringgren började sin verksamhet här. Mycket snabbt efter det tillkom professurerna vid Åbo universitet (1963, prof. Lauri Honko) och vid Helsingfors universitet (1969, prof. Juha Pentikäinen).

Allt detta betydde att undervisning och forskning så småningom kunde komma igång inom religionsvetenskapen. Det är en mycket bred vetenskap med inriktningar på religionernas historia, sociologi, psykologi och antropologi och annat.

En generation av unga forskare kunde så småningom skolas fram. Men det skulle ta över tio år. Både i Helsingfors och Åbo fick vi unga företrädare som började delta i konferenser och möten av olika slag. Man kan räkna att vi var 15–20 forskare här i Finland inom detta område. Till dessa hörde Tore Ahlbäck och Nils G. Holm.

År 1963 grundades Religionsvetenskapliga sällskapet i Finland – Suomen Uskontotieteellinen Seura som mycket länge leddes av Lauri Honko. Betydelsefullt blev också att årsskriften *Temenos* började utges i Åbo år 1965 med stöd av bidrag från de nordiska länderna.

Konferenser fanns det ganska mycket av. IAHR – International Association for the History of Religion – var den stora vart femte år sammankommande organisationen. Men vid sidan härav fanns konferenser inom religionssociologi, religionspsykologi och antropologi. Viktiga var också Donnerska institutets egna konferenser som hölls i Åbo ungefär vartannat år. Vi yngre forskare deltog i allt detta och lärde oss en hel del. Den stora metodkonferensen som Lauri

Honko ordnade i Åbo hösten 1973 har många av oss fortfarande i livligt minne. Då träffade vi storheter som Mircea Eliade, Zwi Werblowsky, Michael Pye och många fler.

Men vi var ivriga och hade många kontakter till forskare i framför allt Sverige, men också i Danmark och Norge. En grupp av oss ville ordna en konferens för yngre forskare, en där vi hade full bestämmanderätt. Vi ansökte om anslag från olika håll och fick det också. Konferensen ordnades i Mariehamn hösten 1975.

Men vi ville gå vidare.

Tvärminne-seminarierna börjar

Inom ramen för Religionsvetenskapliga sällskapet ville vi anordna sammankomster för längre hunna forskare inom religionsvetenskapen i Finland. Vi fick ordförande Lauri Honko med på noterna och i oktober 1978 skickade han och jag, Nils G, ut en inbjudan till den första sammankomsten som hölls i Tvärminne zoologiska station 8-9 december 1978. Sammankomsten kallades då kollokvium. Vi valde Helsingfors zoologiska station bl.a. därför att den ligger mellan Helsingfors och Åbo, och för att det gick enkelt att boka stationen genom universitetet i Helsingfors. Temat blev "Fältforskningen och dess problem". Här sattes redan modellen för sammankomsterna – en eftermiddag och kväll med följande dag fram till ca kl. 15. I början var det fredag och lördag som gällde. Numera är det torsdag till fredag. Vid den första sammankomsten spelade Lauri Honko en stor roll. Kirsti Suolinna, Kaisa Sinikara, Martti Junnonaho, Päivikki Suojanen, René Gothóni, Susan Sundback och Nils G. Holm hade inlägg. En fyllig redogörelse för seminariet gav Susan Sundback oss i *Temenos* vol. 14, 1978.

Det andra seminariet hölls 1979 och temat var "Nya religiösa rörelser". Vid den tiden var det ett stort tema. Många ungdomar drogs den här tiden till olika religiösa minoritetsinriktningar ofta med indisk bakgrund som t.ex. Hare Krishna, Divine Light Mission, Friends of the World Buddhist Order och Transcendental Meditation. För många i föräldragenerationen var detta en svårförståelig sak. En mycket fyllig redogörelse för innehållet i seminariet skrev Susan Sundback och den publicerades i *Temenos* vol. 16, 1980. De tidigare religiösa rörelserna som teosofi, antroposofi och bahai fick även presentationer vid sidan av de nyare rörelserna. Termen motkultur – counterculture – belystes. Också den karismatiska rörelsen som fått fotfäste inom den katolska kyrkan presenterades av Matti Voutilainen. Viktigt att nämna är också att en hel bok blev resultatet av seminariet. Det är verket *Aktuella religiösa rörelser i Finland – Ajankohtaisia uskonnollisia liikkeitä Suomessa* med Nils G. Holm, Tore Ahlbäck och Kirsti Suolinna som redaktörer. Boken utkom 1981 i Stiftelsens för Åbo Akademi bokserie.

Det tredje seminariet hölls 1981. Då var temat "Islam idag", också det ett högaktuellt tema. I Iran hade revolutionen ägt rum 1979 och ayatollah Khomeini hade återvänt till Iran och fått makten. En konservativ inriktning av shiaislam fick härmed fotfäste. Det var något som världspolitiken ivrigt uppmärksammade. Inbjudna föredragshållare till seminariet var Jan Hjärpe, som talade om religion som politisk legitimering i Mellanöstern, vidare Jussi Aro, som talade om västerländsk och islamsk kultur. Seppo Syrjänen talade om dialogen mellan kristna och muslimer, och professor Carl-Martin Edsman, Uppsala, om problemen för en kristen minoritet i en islamsk omgivning. Seminariet avslutades med en diskussion under rubriken "Dialogen mellan kristna och muslimer ur religionsvetenskaplig synvinkel". En redogörelse för seminariet skrev Martti Junnonaho i *Temenos* vol. 18, 1982. I början av 1990-talet utkom i serien Religionsvetenskapliga skrifter boken *Islam i forskningens ljus*. Det bör nämnas att det var viktigt att

producera böcker, ty det förelåg ett stort behov av kursböcker i ämnet religionsvetenskap vid den tiden.

Värt att notera är att finska och svenska var de språk som användes vid den tiden under seminarierna. Man talade helt enkelt det språk som man var bekväm med. Viktigt är att notera att Sällskapet varje år anhöll om anslag från Finlands Akademi och det beviljas vanligen också. De svenska deltagarnas resor bekostades för det mesta av Donnerska institutet.

Ahlbäck & Holm i Tvärminne-seminar 2018. Bild: Malin Fredriksson.

Fortsatt verksamhet

Det fjärde seminariet hölls i november 1982. Temat denna gång var "Naiset ja uskonnot – Kvinnor och religion". Första föredragshållare var professorn i religionspsykologi i Uppsala, Hjalmar Sundén. Hans tema var kvinnor och religion i religionspsykologisk belysning. Andra som framträdde då var Susan Sundback, Leea Virtanen, Marja-Liisa Swantz och Marja-Leena Teivonen.

År 1983 var religions- och kulturekologi temat för seminariet. Professorn i religionshistoria i Stockholm, Åke Hultkrantz, var huvudtalare tillsammans med Lauri Honko. Andra som då talade var bl.a. Olli Alho, Juha Pentikäinen, Lilian Portefaix från Uppsala.

Nu snabbt vidare:

Tremat för symposiet (sic) 1984 var "Suomen Vanha Uskonto – Finlands gamla religion". Bland talarna utmärks Veikko Anttonen, Unto Salo, professor i Åbo, och Jorma Koivulehto, professor i

Helsingfors. Salo talade om Finlands gamla religion ur arkeologisk synvinkel och Koivulehto ur språkvetenskaplig synvinkel.

År 1985 var temat "Antiikin uskonto – Antikens religion". Professorn i Helsingfors, Holger Thesleff, talade om paradismyten, medan Karl-Gustav Sandelin talade om Vishetens mysterier. Vidare talade professor Iiro Kajanto om Fortuna-myten och assistenten Jaakko Aronen talade om Hekate-myten. Vappu Pyykkö från Åbo presenterade de grekiska myterna hos kyrkofäderna under 300-talet. I *Temenos* vol. 22 sammanfattar Teuvo Laitila seminariet på ett förtjänstfullt sätt.

Tvärminnesseminariet 1987 hade som tema "Karisma och institution". Kirsti Suolinna inledde och Susan Sundback fortsatte, tillsammans med Stig Söderholm, Eila Helander och Päivikki Suojanen. Holm och Ahlbäck hade nyss gjort en stor resa i Indien och redogjorde för den.

År 1988 var temat lite annorlunda. Det var helt enkelt: Doktorsavhandlingar. Bland talarna kan nämnas Marja-Leena Heikkilä-Horn (om hinduismen), Ilkka Pyysiäinen, (om Corpus Buddha Mysticum), Liselotte Frisk (nyreligiositeten) och Ulrika Wolf-Knuts (djävulen i Vörå).

Efter denna tioårsperiod har verksamheten fortsatt ända fram till våra dagar. Seminarierna är viktiga kontaktpunkter för yngre religionsforskare i Finland. Man möts över språkgränsen så att säga. Idag verkar engelskan vara det språk som mest används vid presentationerna och diskussionerna.